
Prikazi

Antonio MILOVINA

“Bila je materijal od kojega je mogla nastati Pripovijest”¹

(Antoni Libera, *Madame*, preveo Dalibor Blažina, Zagreb: Fraktura, 2025)

Madame la Directrice – tako glavni junak ovog remek-djela postkomunističke poljske književnosti oslovljava svoju profesoricu francuskog i ravnateljicu varšavske gimnazije koju pohađa. Madame je, međutim, puno više od junakinje romana. *Madame* je književnost s velikim K. Ona je Muza koja nadahnjuje bezimenog mladog buntovnika, pisca u nastajanju, da takvu Književnost stvori. Nije čudo da su mnogi kritičari ovaj *Bildungsroman* nastojali protumačiti kao autofikciju.

Antoni Libera (1949) jedan je od najistaknutijih suvremenih poljskih književnika, ali i veliko ime poljske dramaturgije. Osim što je na poljski preveo niz klasičnih grčkih i europskih dramskih i pjesničkih djela, stekao je status najpoznatijeg poljskog proučavatelja književnog opusa Samuela Becketta – status njegova “ambasadora u Istočnoj Europi”². Upravo drama i pjesništvo, ali i općenita Liberina književna širina, u svoj svojoj raskoši izbijaju na površinu u njegovu najuspješnijem djelu – romanu *Madame*, objavljenom 1998. nakon što je na natječaju krakovske izdavačke kuće Znak osvojio prvu nagradu. Poljska književna scena dočekala ga je s oduševljenjem, nazvavši ga “senzacijom” (Stanisław Barańczak) i knjigom koja ima potencijala postati “trajna i važna referentna točka” (Zbigniew Mentzel). Taj je potencijal svakako ostvarila, postavši bestselerom i obveznom školskom lektinom te zasluživši mnoštvo priznanja. Prevedena je i na dvadesetak svjetskih jezika, a danas je, zahvaljujući prijevodu Dalibora Blažine, napokon dostupna i hrvatskim čitateljima.

---

¹ Svi su citati iz izdanja: Libera, A. 2025. *Madame*. Prev. Dalibor Blažina. Zagreb: Fraktura. Ovdje: str. 353.

² Tako je Liberu nazvao sam Beckett, kojeg je osobno upoznao 1976. godine.

Madame će svojom uzbudljivom fabulom lako zaokupiti i manje zahtjevnog čitatelja. Za jedne će ona – Madame – kao predmet požude glavnog junaka zasjediti sve ono što se krije iza te naizgled jednostavne priče o neuzvraćenoj ljubavi. Drugi zahvaljujući junakovoj detektivskoj rekonstrukciji životne priče zagonetne Madame neće primijetiti cijelu intertekstualnu šumu koja izrana iz te uzbudljive fabule. Drugim riječima, *Madame* je roman koji se vješto poigrava “književnim pamćenjem”, u ovom slučaju žanrovskim. To nam daje do znanja i sam autor, koji ističe da njegov roman nije pokušaj “uskrisivanja starih obrazaca”, već parodija – “*Bildungsromana*, pikarskog romana i autobiografije”³. Tom bismo nizu, koji demistificira neka od već spomenutih čitanja, mogli dodati i ljubavni te detektivski roman, a možda i još štošta. Odgovor na pitanje odakle Libera crpi inspiraciju za takvu igru iznova nas vraća “pamćenju Književnosti”, jer *Madame* je također i štivo za “posvećene”, što postaje jasno već u početnim poglavljima romana.

Glavnog junaka, naime, upoznajemo na fonu intelektualno i kreativno obeshrabrujuće svakodnevice poljskih gimnazijalaca u PRL-u⁴ kasnih šezdesetih. No ta siva stvarnost ne djeluje toliko ugnjetavajuće jer je odmah zapljuskuje dašak umjetnosti – svjež zrak sa Zapada; zahvaljujući junakovu glazbenom i scenskom daru varšavskim dvoranama za priredbe odjekuju Ray Charles i rečenice iz “najvećih remek-djela u povijesti drame” (Libera 2025: 22). To je, međutim, samo početak jer se taj isprva osujećen pokušaj estetizacije stvarnosti ubrzo prebacuje u intimniju sferu – na scenu stupa Madame. Hladna i nepristupačna, upravo ona tjera junaka da joj se približi Riječju:

Već sam se ne jednom u životu uvjerio koliko je snažna moć riječi. Otkrio sam njihovu magičnu moć. Bile su sposobne ne samo mijenjati stvarnost nego je i stvarati, a u posebnim slučajevima čak je i zamijeniti. (*ibid.*: 70)

Kako junakova pustolovina otkrivanja priče Madame napreduje, kako njezova težnja da stekne znanje koje bi mu pomoglo da joj se približi iznjedruje nove prepreke, tako iz tog intrigantnog fabularnog kotla na površinu izranja niz velikih književnih tekstova – Sofoklovih, Racieneovih, Hölderlinovih, Conradovih – koji čitavu priču pretvaraju u metaknjiževnu, u priču o piscu i tradiciji: “Tà riječ je bila samo o vježbi pisanja, kad ovdje odjednom – takva priča!” (*ibid.*: 120). Poljska nam se stvarnost šezdesetih magli pred očima i iza nje nam se priviđa neka druga, idealna sfera, izgrađena od fragmenata književne tradicije Zapada. Pripovjedač nas tek na trenutke podsjeća da ta uzvišena Riječ ne otvara sva vrata, kao što se to, dosta paradoksalno, događa u poglavlju “San – utvara...”, koje hrvatskom čitatelju,

---

³ Iz intervjua s Katarzynom Kubisiowskom za *Tygodnik poweszechny* (1999, br. 48). <https://www.antoni-libera.pl/node/77>. Pristupljeno 23. studenog 2025.

⁴ PRL je poljska kratica za Poljsku Narodnu Republiku (Polska Rzeczpospolita Ludowa), službeni naziv Poljske od 1952. do 1990.

manje opterećenom nijansama stvarnosti poljskog komunizma, na fantazmagoričan način predstavlja apsurd PRL-a.

Na kraju, junakovi pokušaji da umjetnošću ukroti stvarnost bivaju nagrađeni trenucima uz Madame koji nadilaze i njegova, na trenutke čak suviše “književna” maštanja. Ipak, Madame mu izmiče, izmiče mu kao srodna poetska duša, i vraća se u svoju duhovnu domovinu – na Zapad, u Francusku. Izmiče mu tako i sam Zapad, jer epilog koji slijedi prati ga kao već formiranog pisca u burnim desetljećima poljske povijesti koja su uslijedila, kad je Književnost bila zarobljena na papiru, okovana cenzurom i nepisanim pravilima “antiburžjske” stvarnosti:

Nastavio sam hodati u tišini, analizirajući vlastiti život. – Je li mi se ikada poslije dogodilo takvo što? – Flertovi, ljubavi, “afere”, hladne avanture tijela... Ne, to nije bilo to! To je bilo “zemaljsko”, obično. Nije bilo one groznice i nije bilo poezije. (*ibid.*: 424)

Nije bilo poezije, ali zato je ostao mit – mit o Umjetniku koji se usudio posegnuti za zabranjenim. “Mit postoji jer ga ljudska duša treba – čini se da to Libera želi reći na kraju svog romana – a ono što ga hrani, razvija i održava jest riječ”, piše veliki poljski suvremeni prozaik Paweł Huelle.⁵

Ovaj veliki poljski suvremeni roman pronašao je i svog dostojnog prevoditelja na hrvatski jezik. Dalibor Blažina, kao prevoditelj velikih imena poljske književnosti, poput S. I. Witkiewicza, Cz. Miłosza i Z. Herberta, te dobitnik brojnih prevoditeljskih priznanja, dobio je u ruke knjigu koja svojom eksplicitnom intertekstualnošću zapravo odaje počast i Književniku i Prevoditelju. Njezina mreža citata iz velike književnosti Zapada, ali i iz velikih klasika poljske književnosti vodi nas tako prema mreži hrvatskih prijevoda čitavog tog naslijeđa. Samim time i Dalibor Blažina svojim izvanrednim prijevodom čuva mit o Madame Književnosti.

---

⁵ Huelle, Paweł. 1998. KPP i duch Racine'a. *Tygodnik Powszechny* 39.